उपसंहरति इतीति एभिःप्रकारैः तत्त्वानांगणनंऋषिभिःकृतं प्रकृतिपुरुषभेदज्ञापनायेत्यर्थः ननुएतेषांकतमःपक्षोत्याज्यइतिचेत्तत्राह सर्वमिति ॥ २५॥ ननुगुणसाम्यंप्रकृतिः तस्याःसत्त्वादयोगुणाःनात्मनइति तयोर्भेदाप्रतीतेःकथंज्ञातुंशक्यतइतिउद्धवःपृच्छति प्रकृतिरिति आत्मनाजडा जडस्वभावेनविलक्षणौ अन्योन्यापाश्रयात् परस्परपरिहारेणाप्रतीतेरित्यर्थः ॥ २६॥ अन्योन्यापाश्रयत्वमेवाह प्रकृताविति प्रकृतौतत्कार्येदेहेप्र कृतिश्चात्मनितेनविनातस्याअप्रतीतेः अहमित्यभेदप्रतीतेर्नदेहात्मनोर्भेदोलक्ष्यतइत्यर्थः हृदिवर्त्तमानंसंशयंनयेनयुक्त्यानैपुण्यंप्रावीण्यंयेषांतैः ॥२७॥ अर्हसीत्युक्तंतत्राह त्वत्तइति हियस्मात्त्वत्तःत्वत्प्रसादादेव अत्रज्ञानं प्रमोषःभ्रंशश्चतेशक्तितःमायातः ननुस्वप्रकाशस्यात्मनःकथंप्रमोषः

इतिनानाप्रसंख्यानंतत्त्वानामृषिभिःकृतम्॥ सर्वंन्याय्यंयुक्तिमत्त्वाद्विदुषांकिमशोभनम्॥ २५॥ उद्ध वउवाच प्रकृतिःपुरुषश्चोभौयद्यप्यात्मविलक्षणौ ॥ अन्योऽन्यापाश्रयात्कृष्णदृश्यतेनभिदातयोः ॥ ॥ २६॥ प्रकृतौलक्ष्यतेह्यात्माप्रकृतिश्चतथात्मनि॥ एवंमेपुंडरीकाक्षमहांतंसंशयंहृदि॥ छेत्तुमर्हसिसर्वज्ञ वचोभिर्नयनैपुणैः॥ २७॥ त्वत्तोज्ञानंहिजीवानांप्रमोषस्तेऽत्रशक्तितः ॥ त्वमेवह्यात्ममायायागतिंवेत्थ नचापरः॥ २८॥ श्रीभगवानुवाच प्रकृतिःपुरुषश्चेतिविकल्पःपुरुषर्षभ ॥ एषवैकारिकःसर्गोगुण व्यतिकरात्मकः॥ २९॥ममांगमायागुणमय्यनेकधाविकल्पबुद्धीश्चगुणैर्विधत्ते ॥ वैकारिकस्त्रिविधोऽ ध्यात्ममेकमथाधिदैवमधिभूतमन्यत्॥ ३०॥

ज्ञानदानेतत्प्रमोषेवाममकिंप्रयोजनंतत्राह त्वमेवेति ॥ २८ ॥ विकाराविकाराभ्यांनानात्वैकत्वाभ्यांसापेक्षनिरपेक्षप्रकाशाभ्यांचात्यंतंभेदंवक्तु माह प्रकृतिःपुरुषश्चेति हेपुरुषर्षभ यन्महदादिरूपेणपरिणमतिसाप्रकृतिः यदपरिणामिसपुरुषइतिविकल्पोऽत्यंतभेदएव कुतइत्यपेक्षायांप्रकृति शब्दोक्तदेहादिसंघातस्यविकारित्वंतावद्दर्शयति एषइतिद्वाभ्याम् एषसर्गःसृज्यतइतिसर्गोदेहादिसंघातः वैकारिकः विकारवान् अत्रहेतुः गुण व्यतिकरात्मकः गुणक्षोभकृतः ॥ २९ ॥ नानात्वमाह ममेति विकल्पंभेदं तद्बुद्धीश्च अनेकत्वंप्रपंचयति वैकारिकःअनेकविकारवानपिस्थूलेन मार्गेणतावत्त्रिधा त्रैविध्यमाह अध्यात्ममितिएकंरूपम् ॥३०॥